

Єрмоленко Ярослав Владленович
аспірант
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

МЕХАНІЗМ ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА МЕХАНІЗМ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ

При підготовці тез цієї доповіді нами визначено за мету з'ясувати співвідношення понять «механізм охорони прав людини» та «механізм держави».

До наукового пошуку залучимо сформульовану нами дефініцію поняття «механізм охорони прав людини» та виокремлені на основі її аналізу суттєві ознаки.

Механізм охорони прав людини, на нашу думку, це система суспільних і державних інститутів, а також юридичних засобів, які забезпечують їх (інститутів) організацію та діяльність, спрямовану на запобігання порушенню прав і свобод людини, припинення протиправної поведінки, відновлення порушеного права, відшкодування завданої шкоди та притягнення винних до юридичної відповідальності [1, С. 29].

Цей механізм характеризується такими рисами:

1) є соціально-правовим явищем; соціальним тому, що його інституційна складова не обмежується державними органами, їх службовими і посадовими особами, а правовим – тому, що вказані інститути організовані та функціонують за допомогою права й інших юридичних засобів;

2) це системне утворення, адже являє собою множину різних елементів, поєднаних між собою зв'язками і відносинами;

3) є динамічним явищем правової дійсності, що: а) постійно розвивається, вдосконалюється; б) в структурному відношенні включає в себе елементи, що відображують рух правової матерії, як то правовідносини, правова поведінка, правоохоронна діяльність та ін.;

4) характеризується цілеспрямованістю. Реальне функціонування цього механізму спрямоване на досягнення стратегічної мети – утвердження правопорядку, що опосередковується такими проміжними цілями, як запобігання фактам порушенням прав і свобод людини, припинення протиправної поведінки, відновлення порушеного права, відшкодування завданої шкоди та притягнення винних до юридичної відповідальності [1, С. 29].

Суттєве значення для досягнення мети нашого дослідження має визначення структури механізму охорони прав людини. У зв'язку з цим заслуговує на увагу позиція В. Боняк, яка обґрунтовуючи теоретичні положення, викладені у роботі Ю. Ведернікова й А. Кучука «Правоохоронна діяльність в Україні: теретико-правовий аспект», слушно наголошує, що виокремлена дослідниками структура механізму правоохоронної діяльності, яка включає в себе інституційний, нормативний і функціональний компоненти, є неповною, оскільки не дає уявлення про суб'єктивні елементи правового регулювання поведінки суб'єктів правоохоронної діяльності, а також залишає поза увагою ті зв'язки, що є необхідною складовою механізму правоохоронної діяльності, як системи. Звідси дослідницею зроблено висновок про необхідність доповнення внутрішньої будови досліджуваного правового феномену ідеологічним та комунікативним компонентами [2, с. 135].

На нашу думку, зважаючи на те, що поняття «механізм охорони прав людини» є ідеальним відображенням явища соціально-правової дійсності, що існує в межах держави, наступною категорією, яка повинна бути залучена для порівняльного аналізу буде термінопоняття «механізм Української держави».

Серед вітчизняних правників відсутня єдність у інтерпретації цього поняття. Так, Л. Наливайко у своїй монографії «Державний лад України: теоретико-правова модель» надає таку дефініцію: «механізм Української держави – це нормативно-визначена ієрархічна система державних інститутів – органів, підприємств, установ та інших структур, забезпечених необхідними організаційними, матеріально-технічними і фінансовими засобами з метою практичної реалізації функцій держави» [3, с. 435].

Науковець виокремлює чотири елементи у змісті досліджуваного поняття: 1) правову – сукупність правових норм, що визначають систему державних інституцій, їх повноваження, форми і методи діяльності, способи реалізації завдань і функцій держави; 2) структурну – сукупність державних організацій: органів держави, державних підприємств, державних установ; 3) функціональну – система визначених функцій, для реалізації яких створені від-

повідні державні організації; 4) інструментальну – система передбачених законодавством повноважень, способів, методів, прийомів і засобів реалізації державних функцій. Вони знаходяться у взаємозв'язку і взаємозалежності [3, с. 531-532].

В. Боняк у своїй науковій праці «Конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України: проблеми теорії і практики» категорію механізм Української держави визначає як утворену на основі конституційно-правових засад, структурно організовану цілісну систему реально працюючих державних організацій (підприємств, установ, органів), забезпечених необхідними матеріально-технічними та фінансовими ресурсами, за посередництвом яких вирішуються завдання та здійснюються функції держави [4, с. 129.]

Дослідниця до суттєвих ознак категорії «механізм Української держави» відносить такі:

1) системний характер цього утворення, що за своїм функціональним призначенням складається з різних видів державних організацій (державні органи, державні підприємства, державні установи);

2) діяльність таких організацій спрямована на вирішення завдань і здійснення функцій держави;

3) організація та функціонування інституційної складової правової держави мають здійснюватися виключно на правових засадах;

4) його дієвість, що зумовлюється цілеспрямованістю та результативністю діяльності державних організацій, які утворюють цей механізм [2, с.94-95].

У науковій та навчальній літературі справедливо наголошується, що категорія «механізм держави» відображає її (держави) інституційну складову. Звідси випливає те, що обсяг цього поняття з необхідністю включає в себе сукупність державних організацій, а саме: державних органів, державних підприємств, державних установ та інших інституцій (наприклад, Збройні Сили).

Отже, здійснений нами аналіз наведених вище суджень вітчизняних учених про механізм охорони прав людини та механізм Української держави дає підстави для виокремлення їх як спільних, так і відмінних рис:

1. Досліджувані нами механізми являють собою складні, системні та динамічні явища, що характеризуються цілеспрямованістю.

2. Інституційна складову механізму охорони прав людини є значно ширшою, аніж аналогічна складову держави, так як остання включає лише державні організації.

3. Зазначені механізми різняться за своєю функціональною спрямованістю: назва механізму охорони прав людини свідчить про його охоронну спрямованість, а назва «механізм держави» означає те, що за його допомогою здійснюється весь спектр функцій, необхідних для нормального функціонування державно організованого суспільства, включно з правоохороною.

4. Терміно-поняття, які складають предмет нашого порівняльного аналізу, різняться за своїм обсягом: механізм держави включає в себе державні органи, державні підприємства, державні установи й інші державні інститути, а механізм охорони прав людини охоплює собою не лише інституційну складову, представлену судовими і правоохоронними органами держави й інститутами громадянського суспільства, які здійснюють правозахисні функції, але й юридичні засоби, за допомогою яких усуваються можливі перешкоди, що постають на шляху задоволення інтересів суб'єктів права.

---

1. Єрмоленко Я. Концепт механізму охорони прав людини в сучасному вимірі. *Міжнародний науково-практичний правовий журнал Legea si Viata («Закон и жизнь»)*. 2019. №4. С. 7-9

2. Боняк В. О. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект : монограф. / В. О. Боняк. Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2015. 384 с.

3. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель : монограф. Харків: Право, 2009. 600 с.

4. Боняк В.О. Конституційно-правові засади організації та функціонування органів охорони правопорядку України: проблеми теорії і практики: дис. ...д-ра юрид. наук. Харків, 2015. 500 с.